

УДК 330.101

О.В. ПЕРЕПЕЛЮКОВА, канд. екон. наук, науковий співробітник  
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м.Київ

О.В. ДЕНИСЮК, канд. екон. наук, викладач кафедри бухгалтерського обліку  
Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

## ГЕОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНАЛЬНО-ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ

**Ключові слова:** регіон, геополітика, стратегія, економічний розвиток, потенціал.

*Розглянуто сучасний стан геополітичної ситуації в країні. Проаналізовано основні стратегічні вектори розвитку інтеграційних процесів на регіональному рівні. Визначено основних стратегічних партнерів на міжнародному рівні серед країн ЄС. Визначено основні пріоритетні напрями розвитку України з урахуванням розвитку країн світу. Було визначено, що для того, щоб Україна змогла найповніше реалізувати свій гео економічний потенціал у євразійському просторі й набути статус держави — субрегіонального лідера, необхідно підвищити ефективність факторів розвитку держави, а також забезпечити їх комплексний розвиток, що дасть змогу досягти позитивного інтегрального результату і синергетичного ефекту.*

**Вступ.** У сучасному динамічному світі практично жодна країна не залишається осторонь інтеграційних процесів. Наразі можна стверджувати, що інтеграція є своєрідною «відповіддю» на «виклики» глобалізації (а точніше — глобальної конкуренції), тобто процесом зближення, об'єднання окремих економічних суб'єктів або держав з метою виживання, протистояння чи конкурентної боротьби з іншими глобальними гравцями в економічному середовищі. Головні мотиви політичної та економічної інтеграції легко пояснити тим, що об'єднанням легше протидіяти конкурентам. З цією метою і формуються національні гео економічні моделі, які створюють більшість для виживання у жорсткій конкурентній боротьбі.

Будівництво динамічної та інтегрованої у сучасні міжнародні структури української держави, успішне просування шляхом реформ неможливі без урахування геополітичних, глобальних і регіональних реалій. Проблема вибору ефективної національної гео економічної моделі, тобто схеми побудови механізмів співробітництва з іншими країнами, є однією з ключових для динамічного розвитку держав. Виходячи з цього, а також враховуючи своє об'єктивне місце в міжнародному співтоваристві, реальне оточення й рівень розвитку, різні країни обирають прийнятний для себе інтеграційний алгоритм, необхідне модульне співвідношення тих або інших геостратегічних напрямів зовнішньої орієнтації.

Однак вироблення чіткої та послідовної стратегічної лінії, визначення прийнятних тактичних методів розв'язання кардинальних завдань розвитку України істотно ускладнені парадоксальним і небезпечним дисбалансом зовнішніх чинників. Мова йде про суперечність

між дедалі більш прозахідним зовнішньополітичним, військово-стратегічним курсом країни та її жорсткою, значною мірою односторонньою економічною залежністю від Росії, взагалі від відносин за східним вектором — із блоком країн СНД. Можна вважати, що ця залежність значною мірою є енергетичною, а це означає, що з підвищенням ефективності комплексу відтворення така залежність має бути подоланою.

Проте, по-перше, це є справою часу, а по-друге, мають значення й наявні виробничо-технологічні зв'язки, перспективи розвитку виробничої кооперації.

Інтеграція різних держав передбачає розробку і досягнення узгоджених цілей і завдань, дотримання спільних принципів щодо різних аспектів економічного, політичного, соціального, екологічного життя. Країна, яка має намір долучатись до інтеграційних процесів, повинна чітко усвідомлювати можливість певних поступок національними інтересами на користь загальних інтеграційних цілей, зберігаючи при цьому свою самоідентичність.

Однак процесу зовнішньої інтеграції (об'єднання з іншими країнами) повинен передувати процес внутрішньої інтеграції — визначення єдиних гео економічних пріоритетів серед економічних, політичних еліт і громадян держави в цілому.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У найширшому розумінні гео економіка є новою геополітикою, спрямованою на розробку і втілення стратегії розвитку держави у глобалізованому світі, досягнення лідерських позицій у регіоні або світі за рахунок переважно економічних інструментів. Розробкою гео економічних доктрин як проектування та формування просторових структур економіки, визначення основних принципів гео економічного підходу до формування стратегії розвитку національного господарства займаються вчені різних країн. Серед сучасних зарубіжних дослідників, які вивчають проблеми гео економіки, варто відмітити Ж. Агталі, Д. Гартена, Е. Люттвака, П. Лоро, П. Савона, К. Жанна, Ф.Б. Рочча. Російські вчені В. Дергачов, Е. Кочетов, О. Неклеса, М. Пивоварова, В. Рогов, Ю. Хромов, Ю. Шишков досліджують формування стратегії розвитку національної економіки та забезпечення економічної безпеки у гео економічній парадигмі. Проблема гео економіки,

розробці її теоретичних основ в Україні присвячені дослідження О. Дашевської, М. Костриці, В. Новицького, В. Семиноженка, Д. Стеценка та ін. [1].

**Постановка завдання.** Метою статті є визначення інтеграційних векторів розвитку й гео економічних пріоритетів України та визначення потенційних партнерів у міжнародних об'єднаннях.

**Результати дослідження.** Сучасні гео економічні системи — просторові економічні системи (регіони), що формуються та розвиваються як елементи глобальної економіки, одночасно є і суб'єктами і об'єктами економічної експансії. Вирішальне значення мають не розміри території, а обсяг, інтенсивність, взаємодія внутрішньої та зовнішньої економічної діяльності, характер управління цими системами. Щоб не залишитися на периферії сучасного економічного простору, країні необхідно визначити власне гео економічне місце. Розташування на гео економічній мапі світу залежить від того, наскільки соціальні організми зможуть протистояти процесам глобалізації, не створюючи тіньову економіку і борючись із корупцією. Головною проблемою забезпечення економічної безпеки для країн з розвинутою промисловістю є забезпечення конкурентоздатності економіки на різних рівнях, перш за все, на гео економічному. Саме тому гео економіка викликає структурні зміни, як інституційні, так і регіональні, упровадження яких необхідне для забезпечення безпечного розвитку національної економіки [2, С. 7—9].

Українську геостратегію визначають на сьогодні три основні парадигми, взаємодія яких і складає конфігурацію зовнішньополітичних орієнтацій країни: євразійська, євроатлантична та південно-східна. Усі вони мають досить глибокі історичні корені і зумовлені географічним розташуванням України, що свідчить про їхню об'єктивність та значимість для існування держави. У суспільній думці триває боротьба між прихильниками західного (євроатлантичного) і північно-східного (євразійського) геополітичних напрямів. Визначення національного інтересу України в цьому питанні є стратегічним вибором. Сформоване в нашу добу рішення позначиться на долі держави в майбутньому. Радикальні позиції щодо визначення зовнішньополітичних пріоритетів не завжди адекватні сучасним процесам

у міжнародній політиці. У теперішній ситуації не доцільно обмежувати участь України у світових процесах лише вибором проросійської чи прозахідної орієнтації.

Якщо ми намагатимемося зорієнтувати наш зовнішньополітичний курс згідно з уявленнями про «поляризований» світовий простір, то є небезпека потрапити в полон колишніх стереотипів: вибір того чи іншого «полюса» як певної точки зовнішньополітичних орієнтацій означає або відповідну конфронтацію з іншим полюсом, або необхідність балансувати між різними полюсами. Це означає також визнання себе периферійною державою, яка ніколи не спроможеться мати власну зовнішньополітичну лінію. Отже, ця метафора фактично нав'язує старі стереотипи конфронтаційного мислення, незважаючи на те, у якій саме площині проходитиме вісь протистояння [3].

Реальність є значно складнішою, аніж це здається з погляду класичної геополітичної схеми протистоянь. Усі геополітичні схеми відбивають певні реалії сучасного світу, але як абстрактні понятійні конструкції їх варто сприймати з деякими застереженнями. На наш погляд, побудова сучасного геополітичного простору значною мірою визначена існуванням ліній напруги, що складаються між сферою реального світового економічного і політичного порядку, де панує закон і міжнародне право, у якому пріоритетними є права людини, і тією реальністю, що їй протистоїть у вигляді беззаконня, численних локальних конфліктів, сил кримінального гатунку, екологічної кризи, економічної неспроможності ряду країн тощо — усе те, що несе загрозу безпеці, стабільності та розвитку людської цивілізації.

Отже, саме у цьому сенсі можна вести мову про основну вісь конфронтації в сучасному світі. Протидія силам хаосу є найважливішим пріоритетом кожної держави, відповідно до цього й вибудовується подальша система її зовнішньополітичних орієнтацій, тривають пошуки партнерів і союзників. Згідно з цією позицією набувають реального змісту різні вектори зовнішньої політики країни.

Проблема геополітичного вибору може бути поставлена не тільки у площині багатовекторності, але також і в аспекті двосторонніх взаємин з окремими країнами світу. У зв'язку із цим виникає питання «стратегічного парт-

нерства», яке нині виглядає досить заплутаним, оскільки ми часто зараховуємо до рангу «стратегічних партнерів» ті держави, з якими у нас існують просто добрі стосунки. Іноді ми маємо на увазі швидше потенціал розвитку взаємин, аніж реальний стан речей. Вибір стратегічно важливих партнерів — це питання ефективності нашого включення в наявну систему розподілу функцій і ролей у сучасному геополітичному просторі. Точніше кажучи, Україна ще не має реальних і надійних стратегічних партнерів серед країн світу. Їх пошук і визначення, розвиток потенціалу взаємин до такого рівня — це тривалий і складний процес, який залежить від багатьох чинників. Стосунки стратегічного партнерства передбачають високий ступінь взаємозацікавленості як у геоekonomічному, так і в геостратегічному ракурсах [4].

Україна є потужною транскордонною державою. Цей статус визначається двома основними характеристиками [5]:

1) наша країна має спільні кордони з багатьма державами світу — Росією, Білоруссю, Румунією, Молдовою (разом із Наддністрянщиною), Угорщиною, Словаччиною, Польщею, з яких чотири країни є членами Європейського Союзу;

2) в Україні на зовнішній кордон держави виходить більша частина (20 із 27) обласних адміністративно-територіальних суб'єктів, наприклад: Чернігівська, Сумська, Харківська, Херсонська, Запорізька, Миколаївська, Івано-Франківська, Одеська, Закарпатська, Чернівецька, Рівненська, Житомирська, Київська, Львівська, Вінницька, Волинська області;

3) важливими складовими української території є два морських ареали, а саме Чорне та Азовське моря, завдяки яким геоekonomічний потенціал України суттєво зростає. Чорне море є євразійською брамою до Середземномор'я, відповідно до країн Північної Африки і далі вглиб цього неймовірно багатого континенту. Окрім того, Чорне море через Грузію виводить нас до країн Південної Азії (Індія, Бангладеш, Пакистан та ін.), які володіють величезними природними ресурсами і місткими внутрішніми ринками з необмеженим потенційним попитом.

Геополітичне (географічне, культурне, конфесійне) положення України невідворотно робить її складовою європейського, а відтак і євразійського простору, тож вона мусить посісти

в ньому належне гео економічне місце й відігравати відповідну гео економічну роль. Гео економічний статус України визначається ендогенними та екзогенними чинниками. До ендогенних факторів впливу потрібно віднести рівень економічного розвитку, масштаби, стан і якість ресурсного потенціалу, а також визначені державою гео економічні пріоритети і стратегію розвитку країни.

Стратегічно важливим напрямом нашої зовнішньої політики є також південний вектор, у рамках якого Україна розвиває перспективні відносини з країнами Чорноморсько-Каспійського регіону, Східної, Центральної і Південної Азії, країнами АТР. На цьому напрямку Україна знаходить нові можливості для власної зовнішньополітичної та економічної активності, залучає до співпраці нових перспективних партнерів України, стає важливою ланкою у проектах розвитку євразійської системи транспортних і енергетичних комунікацій. У своїй зовнішньополітичній діяльності вона враховує і факт переміщення центру ваги світової економіки в Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Робота над концептуальними засадами нашої стратегії в цьому просторі ще не завершена, а практичні проблеми, які тут виникають, вимагають нетривіальних підходів і рішень [6].

Розташування України в південно-східній частині Європи, в місці перетину трьох величезних геополітичних масивів — Євроатлантичного, Євразійського та Ісламського, створює унікальний трансцивілізаційний простір. У цьому вбачаються не лише певні переваги, але і величезні проблеми. У будь-якому випадку таке розташування є визначальним для долі України як держави. Визначення національних інтересів України та активізація зусиль у зовнішньополітичному вимірі відбувається на трьох рівнях: глобальному, регіональному і локальному [7].

На глобальному рівні можливості України стали вкрай обмеженими після того, як вона позбавилася ядерної зброї і значно знизила свій військовий і економічний потенціали. У результаті геостратегічної програми Україна на цьому рівні виступає як об'єкт тиску з боку глобальних сил — США і міжнародних фінансових структур, з одного боку, Російської Федерації, яка зберігає статус світової військової стратегічної держави, — з іншого. Україна на

глобальному рівні може зберігати свій геополітичний статус як суб'єкт, якщо балансуватиме між інтересами світових лідерів в очікуванні сприятливої для себе ситуації. У ході балансування можливі такі лінії поведінки держави: політика інтеграції з європейськими структурами, посилення стратегічної співпраці з США, розвиток рівноправного партнерства з РФ, але, зрозуміло, більш ефективний вихід держави з геостратегічної ізоляції можливий насамперед шляхом повної структурної модернізації економічного потенціалу України та отримання статусу впливового регіонального партнера.

Україна як повноцінний і великий гео економічний суб'єкт євразійського простору має необхідні й достатні підстави для здійснення зворотного впливу на процеси трансформації та формування нових векторів впливу та інтеграції у цьому мегареґіоні.

Територія України є місцем перетину євразійської гео економічної системи координат Північ — Південь (меридіан) і Захід — Схід (паралель). Як відомо, гео економічний вектор Захід — Схід добре розбудований та інтенсивно функціонує останні дві тисячі років. Водночас гео економічний вектор Північ — Південь, що традиційно мав назву торговельного шляху «із варяг у греки», Євразія сотні років не використовує як джерело свого процвітання. А це такий наймогутніший гео економічний ресурс — Балто-Чорноморсько-Каспійський. Нинішній етап розвитку євразійських країн є досить сприятливим для відновлення потенціалу зазначеної осі у формі балто-чорноморсько-каспійського партнерства. Цей гео економічний проект може бути особливо вигідний для України і Польщі, які є елементами Балто-Чорноморської гео економічної системи.

Що ж стосується паралелі Захід — Схід, то її гео економічний потенціал, по суті, повністю розкритий для України і не має нових перспектив. Єдине, що необхідно зробити в рамках цього вектора, — досягти збалансованих, взаємовигідних відносин із Російською Федерацією, позбавлених елементів будь-якого диктату чи тиску. Україна є геополітично опорною (geopolitical pivot), тому що саме її існування як незалежної країни допомагає трансформувати Росію. Без України Росія перестає бути євразійською імперією. Тому українсько-російські стосунки необхідно вибу-

довувати на основі принципу мирного співіснування, не допускаючи втягнення України в євразійський простір за допомогою політики економічної експансії з боку Росії.

Також країна володіє одним із найпотужніших на євразійському просторі транзитних потенціалів. При транспортуванні товарів територію нашої держави практично не може оминути жодна країна — чи то на Півночі, Півдні, Заході або Сході. Гео економічний простір України просякнутий різними транспортними системами, які мають транзитний характер і трансконтинентальні параметри. Транспортними комунікаціями, прокладеними по території нашої країни, товари та ресурси рухаються з Європи в Азію та у зворотному напрямку. Україна має унікальні нафто- та газозносні транспортні артерії, газові сховища, значну кількість аеродромів, досить розвинуту систему залізничного транспорту, розгалужену мережу автомобільних шляхів, гарні морські й річкові порти, транспортно-пропускні пункти по всьому периметру державних кордонів. До того ж територією України пролягає важлива водна артерія — Дніпро. Якщо його з'єднати каналом із Даугавою (Литва), то можна створити унікальний водний шлях Балтійське море — Чорне море. Тоді буде утворений новий гео економічний ресурс стратегічного рівня, де безпосередньо будуть задіяні Україна, Білорусь і Литва.

Для того щоб Україна змогла найповніше реалізувати свій гео економічний потенціал у євразійському просторі й набути статус держави — субрегіонального лідера, необхідно підвищити ефективність усіх перелічених вище факторів, а також забезпечити їхній комплексний розвиток, що дасть змогу досягти позитивного інтегрального результату та синергетичного ефекту.

**Висновки.** Теоретичною основою практичних рішень у галузі інтеграційних процесів є теорії зовнішньої торгівлі, глобалізації та регіоналізації, які в сучасних умовах входять у предметне поле досліджень гео економіки. Ці питання достатньо добре розроблені для економік з подібними рівнями розвитку. Проте пошук управлінських рішень щодо входження України до ЄС або інших інтеграційних структур з різним економічним розвитком країн зумовлює необхідність появи спеціальних теоретичних розробок, які й повинні стати тематикою подальших досліджень.

Виходячи з міжнародних порівнянь та конкурентних позицій у світовому господарстві, економічна система України за своїм наявним станом тяжіє до пострадянських неефективних економік сировинного типу з обтяжливим інституційним середовищем та корупційним апаратом.

Інтеграційна взаємодія у середовищі однаково слабких країн не створює стимулів соціально-економічного розвитку, а тому не може розглядатись як гео економічний пріоритет для нашої держави.

Європейський вектор інтеграції треба розглядати як орієнтир для здійснення реформ, спрямованих на реалізацію конкурентних можливостей України. Сприятли цьому мають передусім зміни в інституційному середовищі, що повинні стати напрямом подальших наукових досліджень.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дєргачев В. Геоэкономика : учебник для вузов / В. Дєргачев. — К. : ВИРА-Р, 2002. — 512 с.
2. Онищенко І.Г. Основи етнодержавознавства : навч. посібник / І.Г. Онищенко. — К. : Вид-во Європ. ін-ту, 2004. — 168 с.
3. Кочетов Э.Г. Глобалистика как геоэкономика, как реальность, как мироздание / Э.Г. Кочетов. — М. : ПРОГРЕСС — Ю, 2001. — 704 с.
4. Неклесса А.И. Мировой транзит: от критических технологий к сложной практике / А.И. Неклесса // Актуальные проблемы экономики и права. — 2015. — № 1. — С. 93—107.
5. Рогов Ю.В. Формирование стратегии развития национального хозяйства: Геоэкономический подход : автореф. дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / Ю.В. Рогов ; Байкальский гос. ун-т эк-ки и права. — Иркутск, 2003. — 24 с.
6. Тетчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / М. Тетчер. — М. : Альпина Паблишер, 2003. — 504 с.
7. Україна 2015: Національна стратегія розвитку. Економіка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : /http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/273.html

#### REFERENCES

1. Dergachov V. (2002), *Geoeconomica: uchebnik dlya vuzov* [Geoeconomics: the textbook for high schools], VIRA-R, Kiev, Ukraine.
2. Onishchenko I.G. (2004), *Osnova etnodergavstva: navchalna posibnik* [Basics of ethnic state: tutorial], Type of Europ. in-tu, Kiev, Ukraine.
3. Kochetov E.G (2001), *Globalistika kak geoeconomica, kak realnost, kak mirozhdanie* [Globalistics geoeconomika how, as a reality, as the universe], Publishing Group PROGRESS Yu, Moscow, Russia.

4. Neklessa A. (2015), World transit from critical technologies to a complex practice, *Actual problems of Economics and Law*, vol. 1, P. 93-107.
5. Rogov Y.V. (2003), Formation of strategy of development of the national economy: Geoeconomic approach. avtoref. diss. doctor of economic sciences, Baikal State University of Economics and Law, Irkutsk, Russia.
6. Thatcher M. (2003), *Iscustvo upravlenie gosudarstvom/ Strategii menyughegosyu mira* [Statecraft. Strategies for a Changing World], Alpina Publisher, Moscow, Russia.
7. The official site of NGO Uspishna Ukraina (2015), National development strategy. *Ekonomika*, available at: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/273.html>, (Accessed 11 Jun. 2016).

Надійшла 04.06.2016

*Е.В. Перепелюкова*

Институт экономико-правовых исследований  
НАН Украины, г. Киев

*О.В. Денисюк*

Харьковский национальный экономический  
университет имени Семена Кузнеця

#### ГЕОЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ УКРАИНЫ И ЕЕ РЕГИОНАЛЬНО- ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

Рассмотрено современное состояние геополитической ситуации в стране. Проанализированы основные стратегические векторы развития интеграционных процессов на региональном уровне. Выделены основные стратегические партнеры на международном уровне среди стран ЭС. Определены основные приоритетные направления развития Украины с учетом развития стран мира. Опре-

делено, что для того, чтобы Украина смогла наиболее полно реализовать свой геoeкономический потенциал в евразийском пространстве и приобрести статус государства — субрегионального лидера, необходимо повысить эффективность факторов развития государства, а также обеспечить их комплексное развитие, что позволит достичь положительного интегрального результата и синергетического эффекта.

**Ключевые слова:** регион, геополитика, стратегия, экономическое развитие, потенциал.

*О.В. Перепелюкова*

Institute of Economic and Legal Researches  
of NAS of Ukraine, Kyiv

*О.В. Денисюк*

Simon Kuznets Kharkiv National  
University of Economics

#### GEOECONOMIC STRATEGY FOR UKRAINE AND ITS REGIONAL-INTEGRATION PRIORITIES

The article reviews the current state of the geopolitical situation. The basic strategic vectors of development of integration processes at the regional level. Thesis there is determined the main strategic partner at the international level among EU countries. The main priority directions of Ukraine with the development of the world. It was determined that in order to Ukraine could fully realize their geo-economic potential in the Eurasian space and acquire status — sub-regional leader, you need to increase the effectiveness of state factors and ensure their comprehensive development, which will help achieve a positive outcome and integrated synergistic effect.

**Key words:** region, geopolitics, strategy, economic development, potential.